

HET WOORD VAN DE WEEK

16 februari 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 7

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.

Het koude en harteloze humanisme

Hoe herhaaldelijk komt het niet voor, in een particulier gesprek, na een vergadering, tijdens een conferentie of waar ook, dat iemand de vraag stelt: „vertel me nu eens wat dat humanisme eigenlijk is”. De vraagsteller wil dan graag, in zo kort mogelijke vorm, een duidelijk en hem bevredigend antwoord hebben. Als de vraagsteller een gelovig christen is, antwoord ik meestal in eerste instantie met een wedervraag: „Vertelt U mij eens, wat het christelijk geloof eigenlijk is”. Om een duidelijk en bevredigend antwoord op beide vragen te geven is niet eenvoudig en het is bepaald onmogelijk om het in 't kort te doen. Gaat mijn vraagsteller door en wil hij toch een aanknopingspunt hebben voor een gesprek, voor een mondelinge ontmoeting — van een debat, een intellectuele bokswedstrijd op punten kan, wij leven in 1958 en niet in 1758 of 1890 — geen sprake zijn, dan doe ik het beste om de inleiding van de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond te geven: „De humanistische levensovertuiging wordt gekenmerkt door het pogen om leven en wereld te verstaan met een beroep op menselijke vermogens en zonder uit te gaan van bijzondere openbaring”. En dan kan de hartige of slappe, hartverheffende of kleinzielige ontmoeting, het gesprek beginnen. Wanneer bij beide gesprekspartners de innerlijke bereidheid, de openheid is om te luisteren, om zich open te stellen voor de woorden van de ander en pas daarna en daarop te oordelen, dan kan een werkelijke ontmoeting tot begrip, eerbied en genegenheid leiden. Respect voor een medemens, die anders is, maar geen bekeringsobject.

Als de vraagsteller — en dat geldt eveneens voor de christen als voor de humanist — er alleen op uit is, vlug materiaal te verzamelen om te bestrijden, zonder openheid voor de ander, dan zullen twee boze of onbevredigde mensen huns weegs gaan, terwijl ze elkaar bekrompen vinden. De gelovige en de humanist spreken van hun levensovertuiging en geven daar mee te kennen, dat het gaat om de gehele mens, waar de intellectuele, bewuste levens- en wereldbeschouwing een onderdeel van is, dat het gaat om een uitgangspunt, waarbij de mens betrokken is in al zijn situaties.

Dat het gaat om zijn existentie.

En nu begrijpt U, hoop ik, toch wel, dat het een dwaze houding is om te menen, dat iemand zich vergist in zijn existentie, dat iemand een „verkeerde” existentie heeft of een „onjuiste” levensbeschouwing. Alsof een mens anders kan zijn dan hij is. U begrijpt nu dat ik, sprekend over een debat in deze zaken de term bokswedstrijd op punten gebruikte. Op welk gebied namelijk kan iemand een ander aantonen dat hij ongelijk heeft? Daar waar een wetenschappelijke, objectieve waarheid aangetoond kan worden, langs logische weg. En dat soort van bewijs is nooit te leveren op het gebied van de levensovertuiging. Hier spreken namelijk een geheel van waarheden of zekerheden mee die voor een deel op gevoelsgebieden liggen en in ieder geval op een gevoelsbasis berusten.

De z.g. bewijzen op deze gebieden zijn alleen bewijzen voor hen, die van de juistheid innerlijk al overtuigd zijn. Dit geldt zowel in de positieve als in de negatieve zin.

De verdraagzaamheid berust dan ook daarop, dat men de ander in zijn anderszijn eerbiedigt. Zo ben ik, zo is de ander. Wat op dit grote en belangrijke terrein van het overtuigen, van het bekeren wel kan gebeuren is dat men, door eigen overtuiging te uiten, met het gewicht van de gehele persoon daarachter, en die te stellen tegenover die van de ander deze mens bewust maakt van zijn eigen wezen, van zijn eigen gronden. Dat men de ander bewust kan maken van wat hij eigenlijk is, voelt en meent. In dit proces toetst hij, die tracht te overtuigen, mede zichzelf

en geeft hij zichzelf rekenschap van zijn eigen overtuiging. En dat zich rekenschap geven is, volgens de humanist, buitengewoon belangrijk in het leven. Hij tracht de bereidheid te behouden voortdurend zichzelf rekenschap te geven van eigen inzichten en handelingen. Hij acht zich hiertoe verplicht door zijn menszijn. Wanneer de gelovige christen wel uitgaat van een bijzondere openbaring, als een kennisbron, waaruit men de stem van God kan vernemen, dan is dat voor de humanist geen ervaringswerkelijkheid, dus dan zou het een onwaarachtigheid zijn als men dan wel beweerde dat dit de stem van God is. Hij kan niet anders dan zich op menselijke vermogens beroepen. Een verwijzen naar een bijzondere openbaring is voor de humanist het raadsel van het bestaan door een nog groter raadsel vervangen. Wanneer de gelovige deze menselijke vermogens uit God afkomstig acht dan moet de humanist antwoorden, dat hij niet weet of dat zo is, het niet kan weten, het dus ook niet kan ontkennen. Dit is geen verlegenheidsantwoord, geen terugtreden, geen lafheid maar een onontkoombaar oprecht antwoord.

De humanist voelt niet de behoefte om de grote machten waaraan hij onderworpen is, om alles wat hij niet begrijpt en nooit begrijpen kan, om de grond en het wezen der dingen waarin hij niet kan doordringen, als een persoon, een wezen met eigenschappen te beschouwen. Hij wordt door het mysterie van het zijn niet, als door een persoon, aangesproken. Hij is geneigd om te zeggen, dat waar iemand dat wel zo voelt, diep en oprecht, die mens eigenschappen hem bekend door zijn menselijke ervaring projecteert op het mysterie van het zijn. Ik zeg met opzet „geneigd”, want hij weet dit niet. Het is een steeds weerkerende, smartelijke ervaring van humanisten, dat zoveel gelovigen deze elementen van de humanistische levensovertuiging, niet alleen onwaar of gebrekkig of eng vinden — dat is hun goed recht — maar dat zij, vanuit hun gelovige overtuiging, de ander een stempel willen geven van zedelijke minderwaardigheid en van een gebrek aan wil of bereidheid de geloofswaarheden als waarheden in te zien. Ik kan mij ten volle begrijpen, dat een gelovig mens, voor wie het geloof de grote krachtsbron is in zijn leven, het verschrikkelijk vindt dat een medemens, die hij als mens waardeert, diezelfde bron niet ervaart en niet naast hem staat, ik kan mij niet begrijpen, dat hij die medemens een etiket wil opdrukken van gevallen mens of een mens, die op Gods troon gaat zitten of een verblinde. Als het geloof zo verdedigd moet worden of versterkt, is het toch werkelijk niet verwonderlijk dat de humanist daardoor bepaald niet meer respect krijgt voor deze gelovigen.

Een van de onschuldige verwijten of punten van critiek, die in het gesprek, herhaaldelijk gehoord worden, is dan het verwijt van de koudheid, de harteloosheid en de verstandelijkheid van het humanisme. Het humanisme is moeilijk, is afhankelijk van kennis, liefst van wijsbegeerte, Grieks en Latijn, is een levensbeschouwing voor intellectuelen, is koud en meent alle vragen te kunnen oplossen omdat het de rede zo hoog stelt. En daar staat de arme humanist dan, tegenover de gelovige, te prijkt als een mens met teveel hersens en te weinig hart. Ik ben er zeker van dat alle verwijten onterecht worden gegeven. Het is zeker waar, dat er in de 18e eeuw stromingen zijn geweest, die het verstand en de rede aanbeden hebben, als een Godheid, dat de aanhangers van deze stromingen meenden, dat de mens eens alle grote vragen zou kunnen oplossen. Als deze mensen zich afsloten van een besef van het mysterie van het zijn, alles vanzelfsprekend vonden en ook in hun menselijke verhoudingen zo redelijk mogelijk wilden zijn, is het verwijt terecht.

U kent het verhaal van Schopenhauer, die misschien zou gaan trouwen. Links op een blaadje papier schreef hij de voordelen, rechts de nadelen en toen ging hij wegstrepen. De rest bleek niet voldoende om te trouwen. Dat is een onuitstaanbare rationalist. Het is een uitspraak van de grote Nederlandse schrijver Nescio, dat hij geen vervelender type mens kent dan de echte rationalist. Ik ben het helemaal met hem eens. Maar dat is toch niet het rationalisme van het moderne humanisme. Het is namelijk volstrekt onredelijk om de rede een te grote plaats te geven. Dat ten eerste. Ten tweede zijn de wortels van de rede zelf onredelijk. De rede is een hartstocht. De mens, die zoekt naar waarheid, dat is naar een juist oordeel omtrent de werkelijkheid, kan dat niet zonder grote gevoelsstromingen. Moeilijk zou het humanisme zijn? Het geloof makkelijk? Wil men daarmee zeggen dat iemand eerst een humanist kan zijn op een basis van kennis? Geen mens, die dat zal beamen. Het verschil is daar niet in gelegen. Evenmin in de mensbeschouwing; de mens goed of slecht van nature. Het moderne humanisme is niet meer optimistisch, ook niet pessimistisch. De mens kan onvoorstelbaar goed en onvoorstelbaar slecht zijn. Wel ontkent het humanisme de historische realiteit van de erfzonde. En, tenslotte meent U, dat een humanist minder houdt van zijn vrouw en kinderen, van zijn vrienden, van de natuur, van alle mensen, van het streven naar geluk, meent U dat hij minder bereid is om waarheid te spreken, oprecht te zijn, omdat hij tracht *iets* redelijker te zijn, in zijn leven en omdat

hij het mysterie erkent maar niet aanbidt? Ik geloof dat het antwoord neen is. Verwondering over de werkelijkheid, gevoel van nietigheid en bescheidenheid, de verbondenheid van alles te beleven is kenmerkend voor het humanisme. U heeft het gehoord. Ik had veel op m'n hart en heb maar enkele trekken van het moderne humanisme, erg kort en gebrekkig, kunnen aanduiden. Het is onmogelijk om een kort antwoord te geven op de vraag: wat is eigenlijk het humanisme, evenmin er een kort antwoord mogelijk is op de vraag wat is eigenlijk het christelijk geloof. Vraagt of geeft U maar nooit een kort antwoord; men doet zijn levens-overtuiging daarmee altijd te kort.

Dr. H. BONGER

Binnen enkele dagen verschijnt de herdruk van:

***ECHT EN ONECHT
IN GELOOF EN ONGELOOF***

VAN PROF. Dr. T. T. TEN HAVE

Reeds thans kunnen bestellingen worden gedaan, prijs f 0,75, op postrekening 304.960 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

Lezingen voor de radio

23 februari 9.45 uur: Prof. Dr. G. Stuiveling (VARA)
De macht en de mens.

2 maart 9.45 uur: Dr. J. P. van Praag (VARA)
„Mr. Iseki”.

3 maart 15.15 uur: Dr. L. van Gelder (AVRO)
De opvoeding en het gezin.

14 april 15.15 uur: Dr. L. van Gelder (AVRO)
De opvoeding in de school.

12 mei 15.15 uur: Dr. L. van Gelder (AVRO)
De opvoeding in de jeugdbeweging.
